

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ HABERLER

Mayıs 2005, Sayı: 20

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
Ali Ertan İplikçi – Ayla Savaş Bakır, Klazomenai Zeytinyağı İşliği	1
Kitap Tanıtımları	
Belli, O., 2004, <i>Anadolu'da Kalay ve Bronz'un Tarihçesi</i> , Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Monografi Dizisi: 3, İstanbul (Avcı, C.)	6
Rhodes P.J.-Osborne R.(ed.), <i>Greek Historical Inscriptions</i> , Oxford University, Oxford, 2004 (Ergin, G.)	7
Hellenkemper, H.; Hild, F., <i>Tabula Imperii Byzantini 8: Lykien und Pamphylien</i> , Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2004 (Özdizbay, A.)	8
Casabonne, O., <i>La Cilicie à l'époque achéménide</i> , De Boccard, Paris, 2004 (Tekin, O.)	9
Bilgi, Ö. (Ed.), <i>Anadolu Dökümün Beşiği/Anatolia Cradle of Castings</i> , İstanbul, 2004 (Yurtsever, A.)	10
Bumke, H., <i>Statuarische Gruppen in der frühen griechischen Kunst. Jahrbuch des deutschen archäologischen Instituts</i> , 32. Ergänzungsheft, Berlin, 2004 (Zeyrek, H.T.)	11
Arkeoloji Dünyasından	
Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi 2004-2005 Kış Dönemi Yıllık Konferansları (Doğan, B. – A. Akkaya)	12
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı-5 (Ergin, G.)	15
Arkeolojide Yerleşim Çalışmaları: "Yerleşim Çalışmalarında Arkeolojik Materyal Kullanımı Workshop"ı (Hürmüzlü, B.)	17
Klasik Filoloji Seminerleri 2005 (Öyken, E.)	18
Rei Cretariae Romanae Fautores'in (RCRF) 24. Uluslararası Toplantısı (Zoroğlu, L.)	19
Hellenistik Seramik Kongresi (4-9 Nisan 2005) (Zoroğlu, L.)	19
Anadolu'nun En Büyük İnsan Biçimli Taş Heykeli Oltu'da Bulundu (Belli, O.)	19
Soloi Pompeiopolis Heykelleri 2000-2004 Yılı Çalışmaları (Tulunay, E.T.)	21
Kazı – Araştırma	
Karul, N. – Ö. Özeren, Aktopraklık (Akçalar Sırtı) Çalışmaları-2004	23
Posamentir, R. (Çev. A. Akkaya), Anazarbos Kazıları-2004	24
Endoğru, M. – S. Atasoy – Ş. Dönmez, Baruthane Tümülüsleri Kazısı-2004	24
Özsait, M., Burdur İli Yüzey Araştırmaları-2004	26
Sayar, M. H., Doğu Trakya Yüzey Araştırmaları-2004	28
Gülçur, S., Güvercinkayası Kazıları 1996-2004	29
Zoroğlu, L., Kelenderis Kazıları-2004	30
Sayar, M. H., Kilikya Yüzey Araştırmaları-2004	30
Efe, T., Küllüoba Höyüğü Kazıları-2004	32
Tulunay, E. T., Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: Yüzey Araştırması-2004	33
Abbasoğlu, H., Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları-2004	35
Özfirat, A. – C. Marro, Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları-2004	37
Belli, O., Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı-2004	38
Enstitüden	
Enstitü Kütüphanesinden Haberler (Alparslan, M.)	39

Kuzey yamaçta iki evreli Yukarı Şehir suru ve bu sura bitişik evler kısmen ortaya çıkarılmıştır. İlk evrede, aynen doğu kapısı ve çevresinde daha önceki yıllarda saptandığı gibi, sur daha küçük taşlardan inşa edilmiştir. İkinci evrede bunun dışına rampa şeklinde ikinci duvar ilave edilmiştir. Kerpiç kısmı da kısmen korunmuş olan ve yaklaşık 3 m derinliğe kadar açılan sur, batıya doğru hafif kıvrılır ve dışa doğru kule şeklinde çıkıntı yapar. Sur bedeninin kuleye birleştiği kısımda 1 m genişliğinde dar bir kapı vardır. Buna “Kuzey Kapısı” adı verilmiştir. Bu alanın hemen güneyinde yapılan çalışmalarda ise Kompleks I’in önündeki avlu ile sur arasında yer alan ve arka kısımlarından bu sura dayandırılmış olan evlere ait duvarlar ortaya çıkarılmıştır. Burada avlu tarafındaki tek sıra odalarla, sura dayalı odalar arasında dar bir sokağın bulunduğu anlaşılmıştır. Girişleri bulunamayan bu odalara büyük olasılıkla bu sokaktan girilmektedir.

Güney yamacın batı kesiminde yapılan çalışmalar sonucunda Kompleks II’nin planı büyük oranda tamamlanabilmiştir. Ancak birçok mekânda henüz tabanlara ulaşılamamıştır. Dönemi için “anıtsal” olarak nitelendirilebilecek bu kompleks, 31 m uzunluğunda bir megaron ve ona kuzeyden bitleştirilmiş çok odalı bir müstemilattan oluşur. Megaron ortada, uzunluğu 8 m’ye varan büyük bir salon, önde bir ve arkada iki olmak üzere, daha küçük üç oda içerir. Salon ortasında büyük bir ocak yer alır. Megaron’a, üç ayrı evre içeren taş döşeli bir rampa ile ulaşılır. Arka iki odadan öndekinde bir fırın, geridekinde ise küçük bir ocak ortaya çıkarılmıştır. Megaron’un arka duvarının ortasında bir niş ve bunun önünde de bir taş döşeme yer alır.

Megaron’dan iki kapı ile müstemilata geçilebildiği gibi ayrıca bu kısmın, batıdan iki, doğudan bir olmak üzere üç bağımsız girişi de vardır. Müstemilatı oluşturan mekânlar içinde ocak, fırın ve silo gibi iç mimari öğeler söz konusudur. Koridor şeklindeki bir silo içinde in situ olarak 7 adet küp ortaya çıkarılmıştır. Bu kısımdaki mekanların tabanlarına henüz ulaşılamamıştır. Bu şekilde geniş bir alana yayılan Kompleks II, dört taraftan cadde ve boş alanlarla çevrilidir ve dolayısıyla bağımsız olarak inşa edilmiştir.

Küllüoba İTÇ II Dönemi’nde, etrafının sur ile çevrili olduğu yukarı şehrin varlığı ve içinde bağımsız olarak inşa edilmiş ve kamuya ait olabilecek iki büyük kompleksin yer alması, bölgede gerçek anlamda şehirciliğe doğru giden gelişmenin ilk işaretleri olarak değerlendirilebilir.

AA 19 açması ve yakın çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda, höyüğün İTÇ III Dönemi stratigrafisi gayet açık bir şekilde saptanabilmiştir; güney bitişikteki AA 20 plan karesinde açılan açmada yapılan çalışmalar da bu stratigrafinin Kompleks II ile olan

ilişkinini ortaya koymuştur. Buna göre, Kompleks II üzerinde en azından 4.5 m kalınlığında bir dolguya denk gelen yedi evreli bir İTÇ III Dönemi söz konusudur. Bunların üstten dört evresi “Orta Tunç Çağı”na Geçiş Dönemi” malzemesi içerir.

Diğer taraftan, sonuçlarını yeni aldığımız C-14 tarihleri, Demircihüyük’de bulunanlar ve Küllüoba İTÇ stratigrafisi ile son derece uyumludur. Buna göre, söz konusu dönem Küllüoba’da mutlak olarak M.Ö. 2900-2000 yılları arasına tarihlenmektedir.

Turan Efe

Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: Yüzey Araştırması - 2004

“Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi”, İzmir’in hemen yanı başındaki Nif Dağı’nda Prehistorik Çağlar’dan Bizans Dönemi sonuna dek uzun bir zaman diliminde var olmuş kültürleri, kaçak kazılarla daha fazla dağıtılıp yok edilmeden, bilimsel metotlarla araştırmak ve belgelemek, arkeolojik kazılarla, belki de Batı Anadolu’nun henüz pek bilinmeyen dönemlerine (*Etrüskler, Lydialılar, Hititler ve çağdaşları toplumlar?*) ışık tutacak buluntuları gün ışığına çıkarmak, mevcut kale, yapı ve mağaraları koruma altına almak, bunları restore ederek turizmin hizmetine sunmak, böylece hem ülke ekonomisine katkıda bulunmak, hem de İstanbul Üniversitesi önderliğinde Türkiye Üniversitelerinden uzman bilim insanlarının birlikte yürüttüğü örnek bir araştırma projesi gerçekleştirmek ve en önemlisi kültür varlıklarımıza milletçe sahip çıkarak, bunları gelecek kuşaklara iletmemiz gerektiği bilincini geliştirmek amaçındadır.

Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi - 2004 yılı Yüzey Araştırması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni (16. 08. 2004 - B.16.0.AMG.0.10.00.02/713.1 20259), İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği’nin desteği (Proje no: 238/29042004) ve Edebiyat Fakültesi’nin onayıyla, 01-18 Eylül 2004 tarihlerinde başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Bu yıl ekibimizde, toplam 22 kişi görev almıştır: *Klasik Arkeologlar:* Prof. Dr. E. T. Tulunay - *Proje Başkanı* (İÜ), Araş. Gör. M. Türkmen - *Doktora öğrencisi* (İÜ), D. Gogo - *Yüksek Lisans öğrencisi* (İÜ), G. Bektaş Arkeolog ve A. Gültekin, Y. Karaman, D. Öztekin - *Lisans öğrencileri* (İÜ); *Bizans Sanatı Uzmanları:* Prof. Dr. Z. Mercangöz (EÜ), Yrd. Doç. Dr. L. Doğer (EÜ), Araş. Gör. A. Tiryaki - *Doktora öğrencisi* (İÜ) ve İ. Altın - *Lisans öğrencisi* (İÜ); *Mimarlar:* Yrd. Doç. Dr. A. Öztürk - (MSGSÜ), Araş. Gör. H. M. Özgen - *Doktora Öğrencisi* (MSGSÜ - İÜ), Araş. Gör. T. Gürkaş - *Mimarlık Doktora Öğrencisi* (YTÜ) ve M. Demirli - *Lisans öğrencisi* (İTÜ),

Beşikkaya

Mühendisler: Doç. Dr. M. G. Drahor (DEÜ - *Uygulamalı Jeofizik*), Araş. Gör. B. Akpınar *Jeodezi ve Fotogrametri - Doktora Öğrencisi* (YTÜ), Araş. Gör. M. Berge *Uygulamalı Jeofizik - Doktora Öğrencisi* (DEÜ), Ö. Kurtuluş - *Uygulamalı Jeofizik Lisans öğrencisi* (DEÜ), D. Tulunay - *Metalurji ve Malzeme Lisans öğrencisi* (İÜ), *Dağcı*: S. ŞEVİK - *Manisa Dağcılık ve Arama Kurtarma Ekibi ve Bakanlık Temsilcisi*: M. Demirbilek (Ankara Etnoğrafya Müzesi). Ekibimin esirgemezlikle emek veren üyelerine içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca bize çok yardımcı olan Buca, Kemalpaşa ve Torbalı Kaymakamlarına, Kaynaklar Belediye Başkanı'na, İzmir Ticaret Odası (İZTO), İzmir Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği (İESOB), Birlik Otel, Vestel Elektronik, İnci Holding, Akzo-Nobel Kemipol Kimya, Tetrapak Paketleme, Güzelyalı Rota-ract Kulübü ve İller Bankası yöneticilerine teşekkürlerimizi sunarım.

1999 yılından beri üzerinde çalıştığım bu projenin, "Ön İnceleme Gezileri"nde (bkz. *Elif Tül Tulunay, HABERLER 14, 2002, s.18-19*) gördüğümüz yerler yanı sıra, Nif Dağı'nın genelinde yürütmeyi planladığım ve ilkini "2004 Yılı Yüzeysel Araştırması" kapsamında gerçekleştirdiğimiz arazi çalışmalarını, üç ana başlık altında toplayabiliriz:

1 - Arkeolojik Dokümantasyon:

- Nif Dağı'ndaki kalıntıların saptanması, konumlarının GPS ile belirlenerek haritaya işlenmesi,

- Kalıntıların dijital fotoğraf, dia ve çizimlerle belgelenmesi,
- Tarihleme için yüzeysel keramik toplanması ve incelenmesi.

İÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği tarafından projemiz için alınan Garmin Etrex Vista GPS cihazı ve Kodak DX6490 Dijital Fotoğraf Makinesi kullanımıyla, saptanan tüm kalıntılarda alınan koordinatlar harita üzerine işlenmiş, çekilen dıalar ve dijital fotoğraflar bilgisayara aktararak düzenlenmiş, yüzeysel toplanan keramik, İzmir Müze Müdürlüğü'ne teslim edilip etüt için gerekli izin alındıktan sonra, temizlenerek sınıflandırılmış, bunların çizim ve fotoğraf çekimleri tamamlanmıştır. Bu yılki arazi çalışmalarımızda elde ettiğimiz verilerin değerlendirmesi, ön gezilerimizde toplanan bilgilerle karşılaştırılarak ve yayımlar taranarak yapılmaktadır.

2 - Mimarî Ölçüm ve Çizim:

- Nif Dağı'nın doğusundaki "Ballicaoluk Kalesi"nin ayrıntılı plan ve rölöve çizimi için ölçümler yapılması,
- Planın topografik haritaya işlenmesi.

Rölöve çalışmaları sırasında YTÜ Jeodezi ve Fotogrametri Bölümü'nden sağlanan Nikon "Total Station" kullanılmış, mimar raporuna göre "AutoCAD" ve "NetCAD" bilgisayar programlarından yararlanılmış, savunma duvarlarının 1/50 ölçekli taş rölövesi tamamlanmış, 1/200 ölçekli yerleşme planını çıkarmaya olanak sağlayacak noktaların ölçümleri yapılarak dijital ortama aktarılmıştır; fakat plan ve çizimler henüz tarafıma teslim edilmemiştir.

3 - Jeofiziksel Araştırma:

- "Karamattepe" nekropolünde Arkaik-Klâsik Döneme ait yoğun keramik bulunan bir alanın manyetik ölçümle incelenmesi,
- "Başpınar" mevkiindeki Bizans (Laskarisler) Dönemi büyük yapı kompleksinin güneybatısındaki alanın manyetik ölçümle incelenmesi.

Jeofizik veriler, DEÜ Sığ Jeofizik ve Arkeolojik Prospeksiyon Araştırma ve Uygulama Merkezi (SAMER) Jeofizik mühendisleri tarafından manyetik gradyent ölçüm tekniği ile toplanmıştır. Ölçümler, "Karamattepe" nekropolünde, sık meyve ağaçlarının bulunması nedeniyle araştırma açısından oldukça zor bir özelliğe sahip, yaklaşık 10 dönüm büyüklüğündeki bir alanda; "Başpınar" mevkiinde ise yaklaşık 2,5 dönümlük bir alan üzerinde, mühendis raporuna göre, 10x10 m grid karelerinden, hat aralığı 1 m ve ölçüm aralığı da 0,25 m olmak üzere, zikzak ölçüm düzeninde Geoscan FM-36 Fluxgate Gradyometresi ile yapılmıştır. Her iki araştırma alanında da yapı kalıntısı olabilecek belirtiler (anomaliler) saptanmıştır.

Nif Dağı'nda bu kapsamda bir bilimsel çalışma ilk kez gerçekleştirilmektedir. Dağda, geçmiş yıllara oranla daha fazla kaçak kazı gözlenmiş, 2001'den bu yana maalesef Karabel Anıtı'nın yüzeyinde bir delik açıldığı ve bir Bizans yapısının kepeyle tamamen yok edildiği saptanmıştır. Bu nedenle 2005 yılında, acilen kazı ve onarım çalışmalarına başlamak istiyoruz. Zira birçok kalıntı, belgelenmeden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır ve kaçak kazılar yörenin henüz tam bilinmeyen kültür tarihine ışık tutması muhtemel buluntuları talan etmektedir.

2004 yılında saptadığımız ilginç kalıntılara bir örnek olarak, Beşikaya mevkiindeki mezarı (Resim) verebiliriz: 7,20x5,30 m boyutlarındaki, doğal kayaya oyulmuş, doğu-batı doğrultulu tek odalı, içinde iki ölü yatağı bulunan, semerdam tavanı oyma çerçeve içine taş levhalar yerleştirilerek kapatılmış dromoslu bu mezarın girişi önünde stel yuvası olabilecek bir oyuk ve çevredeki kayalarda taş kesme izleri görülmektedir. Burada bulunan çok az miktarda keramik parçası, Roma - Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir.

Fakat bu yıl en fazla, Karamattepe'de, Jeofizik araştırma önerdiğim alanın tam altında saptanan ve büyük bir dikdörtgen yapıya ait olması muhtemel belirtiler ilgimizi çekmiştir. Çünkü burası, çok önemli bir noktadadır; hem görkemli kalıntılarıyla "Ballicaoluk Kalesi", hem "Karabel Kabartması" hem de kaynaklara göre, Seha-Mira Ülkelerinin sınırı yakınındadır ve en ilginç olan, bugün de üç ilçe (Kemalpaşa-Buca-Torbali) sınırının yaklaşık bu noktada kesişmesidir. Yüzeiden toplanan oldukça aşınmış keramik Arkaik Dönem'e tarihlenmektedir. İzin aldığımız taktirde, 2005'te burada jeofizik çalışmalarımızı yoğunlaştırmayı ve kazı yapmayı düşünüyoruz.

Elif Tül Tulunay

Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları - 2004

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi tarafından 04.08-24.09.2004 tarihleri arasında yapılan Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, DÖSİMM, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar Yürütücü Sekreterliği, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Enstitüsü (AK-MED) ve Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı tarafından parasal yönden desteklenmiştir. Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu, SAYKA İnşaat Mim. Müm ve Tic. Ltd. Şti. ve VASCO Turizm-Yatırım Tic. A.Ş.'nin sembolik katkıları olmuştur. Tüm bu kurum ve yetkililerine teşekkürlerimiz sonsuzdur.

Kazılar, Akropolis, Batı Nekropolis ve Sütunlu Cadde'de gerçekleştirilmiştir. Perge'nin Roma öncesini aydınlatmak amacıyla başlanan ve bu sene son kampanyası yapılan Akropolis çalışmalarında, Alan 1'de açılan 24 sondajla M.Ö. erken 7. yy'a tarihlenen Ev 4'ün ve M.Ö. 6. yy'a tarihlenen megaronun planları tamamlanabilmiş ve bu yapıların tarihlendirilmeleri kesinleştirilmiştir. Alanın ortasında yer alan iki kült yapısı güneye yönelik olup, Kutsal Alan'ın güney yönünde genişlediği fikrini vermektedir. Çok sayıda küçük sondaj yardımıyla yapılaşmanın, Doğu Yapısı'nın 4 ve 5. evresi ve M.Ö. 7. yy'a tarihlenen anıtsal kült sunağı ile ilgisi açıklanmıştır. Aynı zamanda, ilk yapı evresinin doğu duvarının Bronz Çağı'na tarihlenen sağlam bir duvar üzerine oturduğu tespit edilmiştir. Kült Yapısı keramikler yardımıyla en erken M.Ö. 9. yy'a tarihlenmiştir. Kült Yapısı 2'nin hafif eğimli açılı duvarıyla kült yapısı olduğu kesin olarak tanımlanmıştır. En geç M.Ö. 9 veya 8. yy'dan beri bu bölgede içi kül sunaklı ocaklar (Kült Yapısı 1) ve ocak (Kült Yapısı 2) bulunması ve burasının kutsal alan olarak açıklanması, önemli bir tespit olarak değerlendirilebilir. Alan 1'in kuzeybatısındaki megaron biçimli Ziyafet Evi alanında yapılan sondajlar, yapıyı M.Ö. 6. yy'a tarihlenmeye ve tanımlamaya yardımcı olmuştur. Yapının kuzey antesi yakınında bulunmuş ve üzerinde Grekçe olması muhtemel 6 harf kazınmış M.Ö. 6. yy'a tarihlenen bir kaseye ait parçalar, epikhorik Pamphylia dilinde yazılmış M.Ö. 6. yy'a tarihlenen diğer keramik parçayla birlikte, Arkaik Dönem'de Perge'de iki farklı dil grubunun var olduğunu öne sürmemize izin verir. Kutsal Alan'ın doğu kenarındaki (1/59) bir sondajda Pamphylia için ilk kez Bronz ve Erken Demir Çağı'na ait kesintisiz bir stratigrafi yakalanmıştır. Mevcut yüzey seviyesinin 1,80 m altında kısmen yıkılmış bir duvar altında kalmış keramik bir kaba ait çok sayıda parçayla hemen hemen tüm bir içki kabı bulunmuştur. Bu yılki kampanyada şimdiye dek saptanmış duvar kalıntılarının çoğu Erken Demir Çağı'ndan Geç Antik Dönem'e kadar tarihlenen yapılarla ilişkileri kurulabilmiştir.

Bronz Çağı'na tarihlenen sağlam duvarların yoğunluğu, Kıbrıs kökenli ithal Myken keramiği, Perge akropolisinde Kıbrıs ve Tarsus ile ticaret ilişkisi olan büyük bir yerleşimin söz konusu olduğunu gösterir. Bunlar Hitit Dönemi Parhası ve Perge arasındaki bağlantıyı destekler niteliktedir. Keramik buluntuların yardımıyla Geç Bronz Çağı'na kadar sadece Batı Anadolu'nun iç bölgeleriyle (Beycesultan, Alişar), sonraları Bronz Çağı'nın IIIC evresinden itibaren Tarsus ve Kıbrıs ile deniz ticareti ilişkisinin arttığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 9-8. yy'dan itibaren yerel keramiği etkileyen ithal Kıbrıs keramiği ele geçmiştir. M.Ö. yak. 700'den itibaren Perge yeniden Batı Anadolu bölgesine (Sardes, Konya) ve özellikle Rhodos ağırlıklı